

Végh Marianna

Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

Témavezető: Mohácsi Barbara PhD, adjunktus

Büntetés-végrehajtás és az európai elvárások

1. Bevezető

Számos nemzetközi egyezmény megalkotását vezérelte az emberi jogok védelme, és a védelem érdekében különféle jogvédelmi mechanizmusok írásbeli rögzítésének igénye. A szabályozás nem öncélú. Minden esetben konkrét cél vezette a jogalkotókat. Olyan célok nyertek megfogalmazást, amelyek nemcsak a személyes szabadságuktól megfosztottak, hanem minden ember számára fontosak és nem elérhetetlenek.

Dolgozatomban az emberi jogok védelme szempontjából jelentős egyezmények, valamint a büntetések és intézkedések végrehajtására vonatkozó hatályos joganyag és a tényleges végrehajtási állapotok elemzésének metszetét mutatom be az új Európai Börtönszabályok elhelyezésre, kapcsolattartásra és a büntetés-végrehajtás feletti kontrollra vonatkozó alapelveinek és szabályainak tükrében.

2. A fogvatartottak jogvédelmére vonatkozó nemzetközi dokumentumok és a hazai szabályozás

A fogvatartottak jogait érintő nemzetközi egyezmények közül kiemelésre érdemes az ENSZ égisze alatt született Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata¹, melynek 3. cikke rögzíti, hogy minden személynek joga van az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz. Az 5. cikk deklarálja a kínvallatás, a kegyetlen, embertelen, lealacsonyító büntetés és bánásmód tilalmát. A 7. cikk a törvény előtti egyenlőség és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát mondja ki.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának² 2. cikke rendelkezik a diszkrimináció és a megkülönböztetés tilalmáról, a 9.

¹ ENSZ 1948. december 10. napján kelt 217 A (III) számú közgyűlési határozata.

² ENSZ 1966. december 16. napján kelt 2200 A (XXI) számú közgyűlési határozata.

cikkének 1. pontja deklarálja a szabadságra és személyi biztonságra való jogot. Ez a cikk rögzíti az önkényes eljárás és szabadságtól való önkényes megfosztás tilalmát.³ A 10. cikk 1. és 3. pontja kiemelt jelentőségű a fogvatartottak szempontjából, mert ezekben a pontokban fogalmazták meg a szabadságuktól megfosztott személyekkel való emberséges bánásmód és az emberi személyiség veleszületett méltósága tiszteletben tartásának követelményét. *„A bv. rendszerben olyan bánásmódot kell alkalmazni, melynek alapvető célja az elítéltek megjavítása és a társadalomba való beillesztésük elősegítése. A fiatalokú elkövetőket a felnőttektől el kell különíteni, s részükre a koruknak és a jogi helyzetüknek megfelelő elbánást kell biztosítani.”*⁴

Az Európa Tanácshoz kötődő büntetés-végrehajtási szempontból jelentős emberi jogi tárgyú egyezmény az 1950-ben elfogadott Emberi Jogok Európai Egyezménye és az 1987-ben elfogadott, A kínzás és embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzéséről szóló európai egyezmény. Magyarország mindkettőt kihirdette, alapelveit és szabályait a belső jog részévé tette.⁵

Az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglaltak érvényesülését az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) biztosítja, melynek esetjoga tartalommal tölti meg az Egyezmény rendelkezéseit. A kínzás elleni európai egyezmény végrehajtását a Kínzás, Embertelen, Megalázó Eljárás vagy Büntetés Elleni Európai Bizottság (CPT) felügyeli, amely testület a látogatásairól jelentéseket, és ez alapján az érintett kormányok számára ajánlásokat készít.⁶

Emellett számos, az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által elfogadott, kötelező jogi erővel nem rendelkező *határozat*, illetőleg a kormányok számára megfogalmazott, konszenzuson alapuló *ajánlás* van érvényben, amelyek közül kiemelkedik a Miniszteri Bizottság Rec (2006) 2 ajánlása a tagállamok számára az *„Európai büntetés-végrehajtási szabályokról”*, melyet *„Európai Börtönszabályok”* néven ismerünk és használunk (a továbbiakban: Börtönszabályok).⁷

³ „Senkit sem lehet önkényesen őrizetbe venni vagy letartóztatni. Senkit sem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és a törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani.”

⁴ Ld. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 10. cikk 3. bekezdés.

⁵ Az Emberi Jogok Európai Egyezményét az 1993. évi XXXI. törvénnyel, míg a Kínzás és embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzéséről szóló európai egyezményt az 1995. évi III. törvénnyel hirdette ki Magyarország.

⁶ A CPT országjelentést készítő bizottsága legutóbb 2013-ban járt országunkban. Ezt megelőzően 2009-ben. Ld. bővebben az 5.1. pontban.

⁷ Ezt megelőzően az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1973-ban fogadott el határozatot a

Az Európai Parlament már 1998-ban megfogalmazta az elvárásait az Európai Unión belüli fogvatartási körülményekről, és kérte, hogy *„az Unió minden tagállama alaptörvényt dolgozzon ki a büntetés-végrehajtási intézetekről. Ennek alapján olyan keretet határoz meg, amely egyszerre szabályozza a belső jogi (anyagi) rezsimet, és a külső jogi rezsimet, a kifogásolás jogát, továbbá a fogvatartottak kötelezettségeit, és olyan független ellenőrző szervet hoz létre, amelyhez a fogvatartottak fordulhatnak jogaik megsértése esetén”*.⁸

Hazánkban ehhez képest későn, kissé elhúzódozó jogalkotási folyamat eredményeként született meg az egységes, a büntetés-végrehajtás minden szegmensét átfogó törvényi szabályozás. A szabályozás egységességét a törvény megnevezése is sugallja, hiszen nemcsak a büntetések és intézkedések, hanem az egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásának szabályait is magában foglalja.⁹

Az egységes szabályozás előnye, hogy valamennyi érintett területre egységes szabályozási elvek alapján határozzák meg a követelményeket, elvárásokat és a jogosultságokat is. Mindez már a preambulumban kifejezésre jut annak rögzítésével, hogy az elsődleges cél az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogainak védelme, kiemelten az elítéltek és az egyéb jogcímen fogvatartottak emberi méltóságának a tiszteletben tartása érdekében, a kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmának és az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülése.

A személyi szabadságtól megfosztó büntetések és intézkedések végrehajtását érintő jogszabályok meghozatala során figyelemmel kellene lenni – többek között – a Börtönszabályokban lefektetett alapelvekre, amelyek zsinórmértékül szolgálnak nemcsak a Börtönszabályokban foglalt összes szabály értelmezésében és érvényesítésében, hanem az emberi jogokat tiszteletben tartó jogalkotás számára is. A hivatkozott nemzetközi egyezmények és a Börtönszabályok által megfogalmazott elvek nem érvényesülnek maradéktalanul a hazai jogi szabályozásban. Ez megmutatkozik egyrészt a jogszabályok szövegezésében, illetve abban,

„Fogvatartottakkal való bánásmód standard minimum szabályairól”. Majd az 1987.évi 3. számú ajánlásában foglalta össze az európai büntetés-végrehajtás minimális szabályait, (az Európai Börtönszabályokat), melyekről kapcsolatban Lőrincz József és Nagy Ferenc az alábbiakat fogalmazta meg: *„Létrehozása óta az európai börtönszabályzat a végrehajtási normák javításának, a humánus és progresszív pönológia elősegítésének szimbólumává, illetve ösztönzőjévé vált.”* Ld. erről LŐRINCZ József - NAGY Ferenc: 1997. 10.

⁸ VÓKÓ 2006. 73.

⁹ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény, a továbbiakban: Bv. kódex.

hogy a leírtak megvalósulásához szükséges feltételrendszert nem biztosítják teljeskörűen. Ezért fordulhat elő, hogy számos fogvatartással kapcsolatos ügyben elmarasztalta Magyarországot az Emberi Jogok Európai Bírósága.

3. Elhelyezés

Az új Európai Börtön szabályok 4. alapelve vonatkozik a fogvatartottak elhelyezésére. Eszerint „[a]z anyagi források hiánya nem szolgálhat indokul az emberi jogokat sértő fogvatartási körülményekre.” Az általános alapelvi rendelkezésen túlmenően részletszabályokat is találhatunk az elhelyezésről. A 18.1. szabály szerint “[a] fogvatartási helyiségeknek, különösen azoknak, amelyek a fogvatartottak éjszakai helyül szolgálnak, meg kell felelniük az emberi méltóság és amennyire lehetséges, a magánszféra támasztotta követelményeknek, figyelemmel az éghajlati feltételekre, eleget kell tenniük az egészség, a higiénia területén – különösen az alapterületre, a légköbméterre, a megvilágításra, a fűtésre és a szellőzésre – előírt minimális feltételeknek.”

Ez az alapelv és szabály a legmesszebbmenőig megfelel az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkében foglaltaknak, amely szerint ugyanis “[s]enkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”¹⁰

Amennyiben a fogvatartási körülmények nem megfelelőek, úgy az emberséges bánásmód követelménye sérül. Ezért jelenthető ki, hogy a személyi szabadságot elvonó büntetés-végrehajtás egyik legneuralgikusabb pontja a fogvatartottak elhelyezési körülményei, a túlszűfolttság.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága számos ítéletében¹¹ rögzítette, hogy az Egyezmény 3. cikke a demokratikus társadalom egyik legalapvetőbb értékét részesíti védelemben. Abszolút módon, a körülményektől és az áldozat magatartásától függetlenül tiltja a kínzást és az embertelen vagy megalázó bánásmódot.¹²

¹⁰ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről 1993. évi XXXI. törvény.

¹¹ pl. *Labita v. Italy* [GC], no. 26772/95, § 119, ECHR 2000-IV).

¹² Emberi Jogok Európai Bírósága Második Szekció Fehér kontra Magyarország ügy (69095/10. sz. kérelem) 10. pont <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/az-emberi-jogok-europai-birosaganak-iteletei> (2016.04.23.) De szerepel ez a megállapítás az összes Magyarországot érintő EJEB ügyben, melyet a büntetés-végrehajtási

A jogerős bírósági ítéletben kiszabott büntetés végrehajtása – s itt elsősorban a szabadságvesztés büntetéséről van szó – nem korlátozhatná, csorbíthatná az emberi méltóságot, azonban ez a gyakorlatban nem valósul meg.

De melyek lehetnek az emberi jogokat sértő fogvatartási körülmények?

A személyes szabadságuktól megfosztott és bv. intézetekben elhelyezett fogvatartottak a büntetésüket, illetve büntetőeljárású kényszerintézkedésüket zárkákban, lakóhelyiségekben töltik. A fogvatartottak elhelyezésével kapcsolatban a legtöbb problémát a túlszűfolttság okozza. A túlszűfolttság megítélése szempontjából lényeges még kiemelni a Miniszteri Bizottság R (99) 22. számú ajánlását, mely a börtönök túlszűfoltságáról és a börtönnépeség növekedéséről szól.

Az R (99) 22. számú ajánlás hangsúlyozza, hogy a túlszűfolttság extrém szintjének elkerülése céljából meg kell állapítani az egyes büntetés-végrehajtási intézetek maximális befogadóképességének a mértékét. Az ajánlás szerint, azokban a büntetés-végrehajtási intézetekben, ahol túlszűfolttság áll fenn, kiemelt figyelmet kell fordítani az emberi méltóság tiszteletben tartására, valamint arra, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek személyzete pozitív és humánus bánásmódot alkalmazzon a fogvatartottakkal szemben. Ezen kívül az Európai Börtönszabályoknak megfelelően különös gondot kell fordítani a fogvatartottak rendelkezésére álló tér mértékére, a higiéniára, a megfelelő ételmezésre, a fogvatartottak egészségügyi ellátására és az intézeten kívüli munkáltatására. A túlszűfolttság negatív hatásainak ellensúlyozására az ajánlás arra hívja fel a részes államokat, hogy a lehető legnagyobb mértékben tegyék lehetővé a fogvatartottaknak családjukkal való kapcsolattartását, illetve a részükre nyújtott közösségi támogatás maximális igénybevételét.¹³

Az ajánlás alapelveként fogalmazza meg, hogy börtönök építésére csak kivételes esetben kerüljön sor, mert ez nem megoldás a túlszűfolttság csökkentésére.

A zárkákban, lakóhelyiségekben elhelyezhető fogvatartottak létszámának meghatározásakor Magyarországon 2015. január 1. napjáig azt a szabályt kellett érvényre juttatni, hogy minden elítélte *lehetőleg* hat köbméter légtér, és *lehetőség szerint* a férfi elítéltek esetén három négyzetméter, a fiataloké, illetve a női elítéltek esetén három és fél

intézetek elhelyezési körülményeivel, illetve a túlszűfolttsággal kapcsolatban indítottak.

¹³ 32/2014. (XI.3.) AB határozat [28-30.]

négyzetméter mozgástér jusson.¹⁴ Ez a szabály – ezzel a szöveggel – 2010. november 24. napján lépett hatályba. A módosító rendelkezések ugyanis a korábbi „legalább” kitételt a „lehetőleg” és „lehetőség szerint” szövegrésszel cserélték fel. Ez a módosítás teljesen szembe ment a Kínzás és Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzésére létrejött Európai Bizottság (a továbbiakban: CPT) által lefektetett követelménnyel, ami szerint a többszemélyes zárkák esetében a 4 m² minimális mozgástér a kívánatos a fogvatartottak számára.¹⁵ A CPT a fogvatartottak elhelyezésével kapcsolatban az általa megfogalmazott kívánalmakat szigorította, amikor ajánlásában rögzítette, hogy a minimálisan megkövetelt élettérbe a helyiségben található illemhely, illetőleg tisztálkodó hely területe nem számítható be.

2015. január 1. napjától a korábbi szabályozás csak annyiban változott, hogy a lehetőség szerint kifejezést, lehetőleg-re, a négyzetméter meghatározást pedig „legalább”-ra módosította. *„A zárkában vagy a lakóhelyiségben elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre lehetőleg hat köbméter légtér, és férfi elítélt esetén legalább három négyzetméter, női elítélt és fiatalkorú esetén három és fél négyzetméter mozgástér jusson.”*¹⁶

A normaszöveg 2015. április 1. napjával ismét módosult, a jogalkotó a „lehetőleg” szót „legalább”-ra cserélte. Ezzel a módosítással azonban csak az valósult meg, hogy kötelező minimumot rögzített a jogalkotó, amit minden fogvatartottnak biztosítani kellene azzal, hogy a mozgástér meghatározása szempontjából a zárka vagy a lakóhelyiség alapterületéből az azt csökkentő berendezési és felszerelési tárgyak által elfoglalt területet figyelmen kívül kell hagyni.

Ez a normaszöveg azonban továbbra sem felel meg a kívánalmaknak, és ezt az Emberi Jogok Európai Bíróságának egyedi ügyekben hozott határozatai is alátámasztják. A Bíróság a túlzásfóltóság és az elhelyezési körülmények tárgyában hozott elmarasztaló ítéleteiben minden esetben az embertelen és megalázó bánásmód tilalmának megszegését állapította meg.

Erre az álláspontra helyezkedett az Alkotmánybíróság is, amikor a 32/2014. (XI. 3.) AB határozattal megállapította, hogy a

¹⁴ A szabadságvesztés és előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII.12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdés.

¹⁵ VÉGH 2015. 12-13.

¹⁶ A szabadságvesztés és előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII.12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdés.

szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdése nemzetközi szerződésbe és az Alaptörvénybe ütközik, ezért azt 2015. március 31-ei hatállyal megsemmisítette. Határozatában az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a kínzás, embertelen, megalázó bánásmód és büntetés tilalma az emberi élethez és méltósághoz való jog, illetve ezen alapjog korlátozhatatlanságának önálló, az alkotmányozó által nevesített megjelenési formája volt.¹⁷ Meg kell azonban jegyezni, hogy az Alkotmánybíróság a hivatkozott jogszabályhely megsemmisítéséről kicsit elkésetten, olyan időpontra rendelkezett, amikor a jogszabály már nem volt hatályban.

A *Szél kontra Magyarország* ügyben a Bíróság az ítéletének 18. pontjában tényként rögzítette, „*hogy a kérelmező a Budapesti Börtönben összesen 21 hónapig tartózkodott 2,76 m², és további 21 hónapig 3,15 m² egy főre jutó alapterületű zárkában, valamint 9 hónapig egy 3.125 m² egy főre jutó alapterületű zárkában, valamennyi esetben olyan WC-vel, ahol a megfelelő intimitás nem volt biztosítva. A Bíróság észrevételezi ezzel szemben, hogy a Kínzás és Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzésére Létrejött Európai Bizottság (CPT) a többszemélyes zárkák esetében 4 m² egy főre jutó életteret tart minimálisan elfogadhatónak (lásd például a magyar börtönökkel kapcsolatban a CPT-nek a Magyar Kormányhoz címzett, 2009. március 24. és április 2. közötti magyarországi látogatásáról tett jelentés 65. és 80. bekezdését). A Bíróság ezért megállapítja, hogy a Budapesti Börtönben zsúfolt körülmények között történt fogvatartása nem tartotta tiszteletben az alapvető emberi méltóságot, ezért valószínűleg károsan hatott annak testi és szellemi állapotára. A fogvatartottat ugyanis olyan zárkákban helyezték el, ahol hónapokig 2,76 négyzetméter, illetőleg 3,15 négyzetméter jutott egy főre, és a higiénés körülmények sem voltak megfelelőek.*”¹⁸

Az embertelen és megalázó bánásmód tilalmának megszegését állapította meg a Bíróság a *Hagyó kontra Magyarország*¹⁹, *Fehér kontra Magyarország*²⁰, valamint a *Kovács kontra Magyarország*²¹ ügyekben is.

¹⁷ Ld. 32/2014. (XI.3.) AB határozat [46].

¹⁸ Emberi Jogok Európai Bírósága Második Szekció *Szél kontra Magyarország* ügy (30221/06. sz. kérelem) <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/az-emberi-jogok-europai-birosaganak-iteletei> (2016.04.23.)

¹⁹ Emberi Jogok Európai Bírósága Második Szekció *Hagyó kontra Magyarország* ügy (52624/10. sz. kérelem) <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/az-emberi-jogok-europai-birosaganak-iteletei> (2016.04.23.)

²⁰ Emberi Jogok Európai Bírósága Második Szekció *Fehér kontra Magyarország* ügy 69095/10. sz. kérelem) <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/az-emberi-jogok-europai-birosaganak-iteletei> (2016.04.23.)

²¹ Emberi Jogok Európai Bírósága Második Szekció *Kovács kontra Magyarország* ügy (15707/10. sz.

A *Varga és mások kontra Magyarország* ügyben a Bíróság 2015. március 10-én ún. pilot (vezető) ítéletet²² hozott. A Bíróság ítéletében kiemelte a CPT által készített 2. Általános Jelentésből [CPT/Inf (92) 3] a túlsúfoltságra vonatkozó releváns megállapításokat. „A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetés megelőzésére létrehozott európai bizottság („CPT) által készített általános jelentés releváns részei kimondják, hogy „46. A túlsúfoltság a CTP megbízatásához közvetlenül kapcsolódó kérdés. A büntetés-végrehajtási intézetekben a szolgáltatásokra és tevékenységekre ellentétesen hatással van, ha ott több fogvatartottat kell elhelyezni, mint ahány férőhellyel az intézet rendelkezik; az általános életszínvonal az ilyen intézetekben, akár jelentős mértékben is lecsökken. Továbbá, az intézet vagy annak egy részének túlsúfoltsága már önmagában is lehet embertelen vagy megalázó fizikai nézőpontból szemlélve.”²³

Az ítéletben a Bíróság ismételten arra az álláspontra jutott, hogy a fogvatartottak rendelkezésére álló mozgástér az egyéb nem megfelelő körülményekkel – egyes zárkákban a mosdórészt csak egy függöny választotta el a lakótértől, a lakórészek bogarakkal fertőzöttek voltak, nem volt megfelelő szellőzés vagy fekvőhely biztosítva; a fogvatartottaknak csak korlátozott zuhanyozási lehetőségük volt, és csak rövid ideig tartózkodhattak a zárkán kívül – együtt olyan mértékű szenvedést okoztak a panaszt előterjesztőknek, amely meghaladta a fogvatartással szükségszerűen együtt járó szenvedés mértékét.²⁴

S ehhez képest Magyarországon az a válasz az EJEB ítéleteiben is megállapított jogsértések kezelésére, hogy újabb börtönök építését tervezik.

4. Kapcsolattartás

kérelem) <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/az-emberi-jogok-europai-birosaganak-iteletei> (2016.04.23.)

²² Emberi Jogok Európai Bírósága Második Szekció *Varga és mások kontra Magyarország* ügy (14097/12., 45135/12., 73712/12., 34001/13., 44055/13. és 64586/13. számú kérelmek)

<http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/az-emberi-jogok-europai-birosaganak-iteletei> (2016.04.23.)

²³ Emberi Jogok Európai Bírósága Második Szekció *Varga és mások kontra Magyarország* ügy 35. pont (14097/12., 45135/12., 73712/12., 34001/13., 44055/13. és 64586/13. számú kérelmek)

<http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/az-emberi-jogok-europai-birosaganak-iteletei> (2016.04.23.)

²⁴ Emberi Jogok Európai Bírósága Második Szekció *Varga és mások kontra Magyarország* ügy 90., 92. pont (14097/12., 45135/12., 73712/12., 34001/13., 44055/13. és 64586/13. számú kérelmek)

<http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/az-emberi-jogok-europai-birosaganak-iteletei> (2016.04.23.)

A túlzásfokosság negatív hatásainak ellensúlyozására a lehető legnagyobb mértékben lehetővé kell tenni a fogvatartottaknak családjukkal való kapcsolattartását. Ezt az R(99)22 számú ajánlás is alapvetően emeli ki.

A családdal, illetve tágabb értelemben a külvilággal való kapcsolattartás megengedhetőségének alapját megtalálhatjuk az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikkében. A 8. cikk 1. pontja rögzíti, hogy *„mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.”* Ugyanakkor már az egyezmény is biztosítja az alapjog korlátozhatóságát, amelyet törvényben kell rögzíteni és meg kell határozni a korlátozás célját is.

A külvilággal való kapcsolattartás három funkcióját a börtönkörnyezetben Juhász Zsuzsanna az alábbiak szerint foglalta össze: *„egyrésztől szükséges feltétele a kínzás, embertelen, megalázó bánásmód megelőzésének, azaz hiánya megalapozhatja az Egyezmény 3. cikkében lefektetett tilalom megsértését. Másodsorban alapvető elemét jelenti a normalizációnak, és hozzájárul a fogvatartottak reintegrációja elősegítéséhez....Végül előfeltétele számos alapvető jog (például levelezéshez, családi élethez, véleménynyilvánításhoz való jog) gyakorlásának.”*²⁵

A külvilággal való kapcsolattartás kötelezettségének biztosításáról és a végrehajtás tényéből következő, szükségszerű korlátozások alkalmazhatóságáról szól a Börtönszabályok 3. alapelve. A korlátozásoknak a lehető legkisebb mértékűeknek és az elérni kívánt célokkal arányosnak is kell lenniük.²⁶

A korlátozás célja lehet a bűnüldözés, a nyomozás, a helyes rend, a biztonság és a biztonságosság fenntartása, a bűncselekmények megakadályozása és az áldozatok védelme. A korlátozás azonban nem eredményezheti a kapcsolattartás megszüntetését, teljes tilalmát, és fontos, hogy a korlátozást minden esetben valamilyen előzetes hatósági (bíró vagy ügyész) határozat rendelje el.

A Börtönszabályok 24.1. szabálya szerint a fogvatartottaknak engedélyezni kell, hogy amilyen gyakran lehet, érintkezzenek – levélben, telefonon vagy más kommunikációs módok révén – családjukkal, harmadik személyekkel és a külső szervezetek képviselőivel, valamint, hogy fogadják az említett

²⁵ JUHÁSZ 2014. 131.

²⁶ Miniszteri Bizottság Rec (2006) 2 ajánlása a tagállamok számára az „Európai büntetés-végrehajtási szabályokról”

személyek látogatását. A kapcsolattartás elfogadható minimumát minden körülmények között biztosítani kell.

Ezen szabály érvényre juttatásának azért is van jelentősége, mert a túlzásfoltosság dehumanizálja és egyben elszemélyteleníti a fogvatartottakat, ami legvégső esetben a fogvatartás biztonságát is veszélyeztetheti.

A kapcsolattartás alanyi körét tekintve a Börtönszabályok hangsúlyozza, hogy vannak olyan formák, amelyek esetében nincs helye korlátozásnak. Azoknak a nemzeti és nemzetközi szervezeteknek, tisztségviselőknél a meghatározása azonban, amelyekkel és akikkel a fogvatartottak korlátozás nélkül érintkezhetnek, a nemzeti szabályozás kötelezettsége.²⁷

A Bv. kódex, valamint a végrehajtási jogszabályok ezeket az elveket, követelményeket figyelembe veszik a fogvatartottak kapcsolattartásának szabályozásakor. A kapcsolattartás ugyanis nem mentes a korlátoktól, de a kapcsolattartás minimumáról pontos rendelkezések születettek. A progresszivitás jegyében megalkotott szabályok az egyes rezsimekben pontosan rögzítik a kapcsolattartás formáinak gyakoriságát, valamint azok időbeli kereteit, meghatározva a kötelezően biztosítandó minimumot, külön az elítéltek és külön az előzetes letartóztatottak és egyéb jogcímen fogvatartottak számára.²⁸

²⁷ 2013. évi CCXL. törvény 10. § (5) Az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott a végrehajtással kapcsolatosan

a) közvetlenül fordulhat a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések, a rendbíróság helyébe lépő elzárás és a szabálysértési elzárás végrehajtásának törvényességi felügyeletét ellátó ügyészhez, kérheti az ügyész általi meghallgatását,

b) közvetlenül fordulhat az alapvető jogok biztosához, valamint a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni fakultatív jegyzőkönyv 3. cikke szerinti nemzeti megelőző mechanizmus (a továbbiakban: nemzeti megelőző mechanizmus) feladatainak teljesítésére felhatalmazott munkatársához,

c) kérelemmel, panasszal fordulhat törvényben kihirdetett nemzetközi egyezményben elismerten erre hatáskörrel rendelkező nemzetközi jogvédő szervezethez.

²⁸ 2013. évi CCXL. törvény 177. § (1) Az elítélt a rezsím szabályokhoz igazodóan havonta legalább egyszer, alkalmanként hatvan percen, de legfeljebb kilencven percen, egyidejűleg négy fő látogatót fogadhat.

A progresszív rezsimszabályokra vonatkozó rendelkezéseket konkretizálja a 16/2014. (XII.19.) IM rendelet 20. alcíme. Fegyház szigorúbb rezsímben havonta egy alkalommal, hatvan perc időtartamban, fegyház általános rezsímben havonta egy alkalommal, kilencven perc időtartamban, fegyház enyhébb rezsímben havonta két alkalommal, alkalmanként hatvan perc időtartamban fogadhat látogatót a bv. intézetben belül. Börtön szigorúbb rezsímben havonta egy alkalommal, hetvenöt perc időtartamban, börtön általános rezsímben havonta egy alkalommal, kilencven perc időtartamban, börtön enyhébb rezsímben havonta két alkalommal, alkalmanként hetvenöt perc időtartamban fogadhat látogatót a bv. intézetben belül. Fogház szigorúbb rezsímben havonta egy alkalommal kilencven perc időtartamban, fogház általános rezsímben havonta két alkalommal, alkalmanként kilencven perc időtartamban, fogház enyhébb rezsímben havonta két alkalommal, alkalmanként kilencven perc időtartamban, és negyedévente további egy alkalommal kilencven perc időtartamban fogadhat látogatót a bv. intézetben. Előzetes letartóztatottnál havonta kétszer kell a látogatást biztosítani, ami alkalmanként hatvan perces. Enyhébb rezsímben ez az időtartam harminc perccel meghosszabbítható.

A Bv. kódex a kapcsolattartásnak az alábbi formáit ismeri.

a) Látogatás

A látogatások lebonyolítása a Bv. kódex hatályba lépését követően nehézségbe ütközött, és ütközik még ma is, tekintettel arra, hogy nem áll rendelkezésre elegendő férőhely, helyiség a megnövekedett igények kielégítésére.

b) Telefon

Részben pozitív lépés volt a fogvatartotti mobiltelefonok biztosítása, ami lehetővé tette a fogvatartottak számára, hogy engedélyezett kapcsolattartóikkal az általuk megválasztott időszakban vegyék fel a kapcsolatot. Igaz, a telefonon folytatható beszélgetések időtartama és gyakorisága – a védő kivételével – nem korlátlan.²⁹

A rezsimszabályok az elítélt és az előzetes letartóztatottak esetében is érvényesülnek, így a telefonos kapcsolattartás terén is természetesen külön szabályok irányadók az előzetes letartóztatásban lévő fogvatartottakra.³⁰

Negatívum, hogy ez a kapcsolattartási lehetőség nem minden fogvatartott számára biztosított a perc alapú számlázás és a szolgáltatást biztosító telekommunikációs cég által meghatározott tarifák miatt, ami az esélyegyenlőség ellen hat. Amennyiben ugyanis a fogvatartott a bv. intézetben nem tud dolgozni, nincs keresménye, hozzátartozóitól, más kapcsolattartóitól nem kap letéti számlájára pénzt, vagy annak az összege csekély, akkor a telefonálás lehetőségét – mint személyes kapcsolattartási formát – nem tudja használni.

c) Levelezés

Megjegyzést érdemel ugyanakkor, hogy a levelezés, mint az írásbeli kommunikáció egyik formája, a Bv. kódex szabályai szerint gyakoriságában és terjedelmében korlátlan, ami ily módon kielégítő kapcsolattartási formának tekinthető.

²⁹ Fegyház szigorúbb rezsimben az elítélt hetente két alkalommal, alkalmanként öt perc időtartamban, fegyház általános rezsimben hetente háromszor, alkalmanként tíz perc időtartamban, fegyház enyhébb rezsimben hetente négyszer, alkalmanként tíz perc időtartamban telefonálhat. Börtön szigorúbb rezsimben az elítélt hetente két alkalommal, alkalmanként tíz perc időtartamban, börtön általános rezsimben hetente háromszor, alkalmanként tíz perc időtartamban, börtön enyhébb rezsimben hetente öt alkalommal, alkalmanként tíz perc időtartamban telefonálhat. Fogház szigorúbb rezsimben az elítélt hetente három alkalommal, alkalmanként tíz perc időtartamban, fogház általános rezsimben hetente öt alkalommal, alkalmanként tíz perc időtartamban, fogház enyhébb rezsimben hetente öt alkalommal, alkalmanként tizenöt perc időtartamban telefonálhat.

³⁰ Előzetes letartóztatottak esetében a szigorúbb rezsimben naponta tíz perc, általános rezsimben naponta tíz perc, enyhébb rezsimben naponta tizenöt percet telefonálhat a fogvatartott.

A kapcsolattartás korlátozásának, kontrollálásának törvényben – büntetőeljárás törvényben,³¹ Bv. kódexben és a büntetés végrehajtási szervezetről szóló törvényben³² – rögzített keretei vannak. A szabályozásból az is kiolvasható, hogy a kapcsolattartás korlátozásáról előzetes letartóztatottak esetében az ügyész, illetőleg a bíróság jogosult dönteni, a rendelkezési jogánál fogva. A korlátozás azonban a védőre, a hatóságokra, valamint a nemzetközi szervezetekre nem terjedhet ki.³³

Az elítéltek esetében a korlátozás csak addig érvényesül, amíg a fogvatartott által kapcsolattartóként rögzíteni kívánt személy adatai be nem kerülnek a bv. nyilvántartási rendszerébe. Ehhez pedig az szükséges, hogy az érintett személy az adatkezeléshez hozzájáruljon.³⁴

5. Büntetés-végrehajtás feletti kontroll

A büntetés-végrehajtás feletti kontroll fogalmát és tartalmát Lajtár István az alábbi módon határozta meg: *„a kontroll tartalma lényegében az ellenőrzést végző szervezet reagálási lehetőségeit jelenti, amely funkciója szerint operatív, jogvédelmi, jogorvoslati, egyeztető, illetve véleményező. A kontroll iránya szerint az egyes államok belüli, illetve nemzetek "feletti", a nemzetközi univerzális, vagyis a regionális ellenőrzés között szokás különbséget tenni. A kontroll jellege alapján pedig igazgatási, szakmai, törvényességi, alkotmányossági és emberi jogi típus közötti különbségtétel ismeretes.”*³⁵

Amint azt Vókó György *„A magyar büntetés-végrehajtási jog”* című tankönyvében is megfogalmazta, az elkövetővel szemben a büntetőeljárásban hozott jogerős ítélet megteremti az alapvető jogokba való beavatkozás jogalapját, de a tényleges jogkorlátozás már a végrehajtás keretein belül történik meg akkor, amikor valaki ténylegesen elveszíti a személyes szabadságát, amikor kijelölt helyen kell laknia és/vagy dolgoznia, amikor korlátozzák a mozgásszabadságát.³⁶ Tehát a büntetőjogi felelősségre vonás rendszerében a büntetés-végrehajtási fázis az, amelyben az állam által gyakorolt büntető hatalom az egyént érintően

³¹ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.

³² 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről.

³³ 1998. évi XIX. törvény 43. § (3) bekezdés b) pont; 2013. évi CCXL. törvény 394. § (1) bekezdés; 1995. évi CVII. törvény 28/A. §.

³⁴ 1995. évi CVII. törvény 28/B. §.

³⁵ LAJTÁR 2010. 14.

³⁶ VÓKÓ 1999, 169.

a legmarkánsabban érvényesül. Éppen az alapjogokba történő beavatkozás, valamint a jogkorlátozás lehetősége teremti meg a kontroll szükségességét, annak érdekében, hogy a beavatkozás és korlátozás ne legyen öncélú, és megelőzze, illetve megakadályozza a joggal való visszaélést.

A Börtön szabályokban is megfogalmazást nyert a végrehajtás feletti kontroll alapelve. *„Minden büntetés-végrehajtási intézetben rendszeres kormányzati vizsgálatot kell tartani, valamint független hatóság általi ellenőrzést kell biztosítani.”*³⁷

A vizsgálatra és ellenőrzésre vonatkozó rendelkezéseket a Börtön szabályok a későbbiekben tartalommal is kitöltik. A kormányzati szervek számára a büntetés-végrehajtási intézetek rendszeres vizsgálatát írja elő annak érdekében, hogy ellenőrizzék, hogy a nemzeti és nemzetközi jogi normáknak és a jelen szabályok rendelkezéseinek megfelelően működtetik-e azokat.

5.1. Kínzás, Embertelen, Megalázó Eljárás vagy Büntetés Elleni Európai Bizottság (CPT)

A független ellenőrzés a fogvatartási feltételekre és a fogvatartottak kezelésének módjára fókuszál. A független ellenőrzés nemzetközi kulcsszerve a Kínzás, Embertelen, Megalázó Eljárás vagy Büntetés Elleni Európai Bizottság (CPT), amely az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglaltak végrehajtását ellenőrzi. Tevékenysége olyan proaktív mechanizmus, melynek célja, hogy segítséget nyújtson a személyi szabadságuktól megfosztott személyekkel szembeni rossz, embertelen bánásmód megelőzésében.

A CPT ellenőrző tevékenysége – amely eseti, ad-hoc, illetve periodikus látogatásokban nyilvánul meg – mindenkor kiegészíti az emberi jogok európai védelmét biztosító, Emberi Jogok Európai Bírósága reaktív jogi tevékenységét. A CPT rendszeres látogatásokat szervez többek között büntetés-végrehajtási intézetekbe, a rendőrség fogvatartást foganatosító intézményeibe, objektumaiba, pszichiátriai intézményekbe. A látogatásai során tapasztalatról jelentést készít, amelyet megküld a látogatással érintett állam kormányának azzal, hogy írásbeli választ vár a Bizottság

³⁷ A Miniszteri Bizottság Rec (2006) 2 ajánlása a tagállamok számára az „Európai büntetés-végrehajtási szabályokról” I. rész 9. Szabály.

javaslatira, információkérésére. A kormányok kifejtik a válaszukban azt is, milyen intézkedéseket tesznek meg a CPT észrevételei alapján.

A CPT követelményrendszert dolgozott ki a szabadságuktól megfosztott személyekkel kapcsolatos bánásmódot illetően. Ezt a követelményrendszert a „CPT követelmények” [CPT/Inf/E (2002) 1] című kiadványban jelentették meg. Emellett a Bizottság évente ún. *Általános Jelentést* terjeszt a Miniszteri Bizottság elé, amelyben adott évre vonatkozó tevékenységét ismerteti.³⁸

5.2. Ügyészség

A Börtön szabályokban szereplő „független ellenőrző szerv” feladatait hazánkban – részben – az ügyészség látja el. Ez pedig nem csupán megfelelő, hanem mintaszerű megoldás az európai elvárások tükrében.

Az ügyészség büntetés-végrehajtás törvényessége feletti felügyelete az Alapörvényből vezethető le.³⁹ A törvényességi felügyelet terjedelmét az ügyészségről szóló törvény⁴⁰ határozza meg. Az ügyészség a büntetések, a mellékbüntetések, az intézkedések, a személyi szabadságot elvonó és azt korlátozó eljárási kényszerintézkedések, az utógondozás, valamint a bűnügyi, a szabálysértési, a körözési nyilvántartás és a központi elektronikus hozzáférhetetlenné tételi határozatok adatbázisának végrehajtásáról szóló jogszabályi rendelkezések megtartása felett lát el törvényességi felügyeletet, és működik közre a büntetés-végrehajtási bíró eljárásában. A szakági ügyészek tevékenységének zsinórmértékét legfőbb ügyészi utasítás⁴¹ adja. A szabályozás alapján elmondható, hogy az ügyészség jogosítványait tekintve teljeskörű ellenőrzésre jogosult és széleskörű intézkedési jogokkal rendelkezik. Ennek jelentőségére utalt Vókó György, amikor kifejtette, hogy *„a törvényt sértések a büntetőbírói határozatok végrehajtásának késedelmét eredményezhetik, az állam büntető igényének érvényesülését akadályozhatják, ugyanakkor a büntetés célján túlmenő hátrányokat okozhatnak a végrehajtás hatálya alatt álló személy számára. A személyes szabadsággal összefüggő*

³⁸ JUHÁSZ 2014. 32.

³⁹ Az Alaptörvény ügyészségre vonatkozó alcíme 29. cikk (2) bekezdés c) pont: a legfőbb ügyész és az ügyészség felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett.

⁴⁰ 2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről, 2. § (1) bekezdés e) pont.

⁴¹ A büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyészi tevékenységről szóló 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás.

*törvénysértések, mulasztások megszüntetése pedig konkrét esetekben egy jogállamban azonnali intézkedést igényel. A törvényességi felügyelet hatékonyságát a vizsgálati és intézkedési jogkör biztosítja. Éppen ezen okok miatt alakult ki már a régmúlt történelem folyamán e területen a világ nagy részén évszázados klasszikus értékekkel is rendelkező sajátos ügyészi törvényességi felügyelet.*⁴²

Az Európa Tanács szakértői 1996-ban az „Európai Börtönök Törvényességi Felügyeletéről” című tanácskozásukon kifejezetten ajánlásként fogalmazták meg a tagállamok számára a magyar megoldást, jelesül az ügyészség kontrollszerepét a büntetés-végrehajtás felett.⁴³

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága az ügyészség büntető igazságszolgáltatásban betöltött szerepéről Rec (2000) 19. szám alatt fogadott el ajánlást, ami részletezi az ügyészség és a büntetés-végrehajtási hatóságok közötti kapcsolatot. „A tagállamokban az ügyészség és a büntetés-végrehajtási hatóságok közötti kapcsolat – tartalmát és struktúráját tekintve – sokféle; a közöttük lévő viszonyrendszer az interakció hiányától vagy annak csekély mértékétől kezdve egészen a részletes és strukturált, akár az ügyészség által ellenőrzött interakcióig terjed. Ezt a sokféleséget a különböző jogintézmények jogi, illetve nemzeti kulturális története és fejlődése magyarázza.”⁴⁴

Az egyes államokban a büntetés-végrehajtás feletti kontroll tekintetében az ügyészek jogosítványainak köre rendkívül eltérő. A büntetés-végrehajtási intézetek fölötti általános ellenőrzéstől kezdve a szabadságvesztés vagy az előzetes fogvatartás egyedi ügyeinek ellenőrzési jogosultságáig található példát. A tagállamok ebből a szempontból három nagy csoportba oszthatók: (1) vannak azok, amelyekben az ügyészség a büntetés-végrehajtási intézeteket ellenőrzi; (2) egyes államokban az ügyészek korlátozott ellenőrzési jogosítványokkal rendelkeznek a szabadságvesztést és az előzetes letartóztatást foganatosító helyszínek fölött; (3) és végül vannak azok, amelyekben az ügyészeknek semmiféle jogosítványa sincs a fent említett területeken.⁴⁵ Magyarország ügyészsége ebből a szempontból az első kategóriába tartozik.

⁴² VÓKÓ 2010. real-d.mtak.hu/387/4/dc_45_10_doktori_mu.pdf (2016.04.26.)

⁴³ VÓKÓ 1999. 398.

⁴⁴ POLT - VÓKÓ 2012. 1.

⁴⁵ POLT - VÓKÓ 2012. 2.

5.3. Nemzeti Megelőző Mechanizmus

A kínzás és más kegyetlen, embertelen és megalázó bánásmódról és büntetésről szóló 1984. évi egyezmény fakultatív jegyzőkönyvét az ENSZ Közgyűlése 2002 decemberében fogadta el („*Optional Protocol to the Convention Against Torture, OPCAT*”).⁴⁶ A dokumentum 2006. június 22-én lépett hatályba. Az OPCAT a kínzás és egyéb bántalmazás megelőzése érdekében nemzetközi és nemzeti szinten megvalósuló, független testületek létrehozását írja elő, melyek a fogva tartás végrehajtására szolgáló intézetekben tett rendszeres látogatásokkal vizsgálják a fogvatartottakkal való bánásmódot. A fakultatív jegyzőkönyvet aláíró országoknak '*nemzeti megelőző mechanizmusnak*' (a továbbiakban: NMM) nevezett intézményt kell létrehozniuk a dokumentum ratifikálásától számított egy éven belül, amely rendszeres monitorozó látogatásokat tesz a fogvatartásra szolgáló helyszíneken. Az NMM rendszeresen megvizsgálja a szabadságuktól megfosztott személyekkel szemben foganatosított bánásmódot a fogvatartás helyszínén, ajánlásokat tesz a megfelelő hatóságoknak a szabadságuktól megfosztottakkal való bánásmód és a fogva tartás körülményeinek javítása érdekében, illetve javaslatokat vagy észrevételeket nyújt be meglévő vagy tervezett szabályozásokkal kapcsolatosan. A látogatások gyakoriságát az NMM saját hatáskörében dönti el.⁴⁷

Magyarország 2011-ben fogadta el a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének kihirdetéséről szóló törvényt, a fakultatív jegyzőkönyvhöz 2012-ben csatlakozott⁴⁸, és az ebből fakadó nemzetközi jogi kötelezettség értelmében hazánk létrehozta a nemzeti szintű megelőző rendszert, amely az ENSZ Kínzás Megelőzési Albizottságával együttműködve tölti be feladatát.⁴⁹ Ennek keretében Magyarországon 2015. január 1-től az alapvető jogok biztosa látja el a Jegyzőkönyv 3. cikke szerinti nemzeti megelőző mechanizmus feladatait⁵⁰, amelynek keretében a Jegyzőkönyv 4. cikke szerinti fogvatartási helyeken⁵¹ a

⁴⁶ ENSZ Közgyűlésének A/RES/57/199. számú határozata.

⁴⁷ Ld. ehhez: JÓJÁRT 2013. ajk.pte.hu/files/file/.../jojart-borbala-gyongyike-vedes-ertekezes.pdf (2016.04.12.)

⁴⁸ 2011. évi CXLI. törvény kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének kihirdetéséről.

⁴⁹ Ld. bővebben: Új módszer a kínzással és más embertelen bánásmóddal szembeni küzdelemben – nemzeti megelőző mechanizmus az ombudsmani hivatalban <http://www.arsboni.hu/opcat.html> (2016.04.24.)

⁵⁰ Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 2. § (6) bekezdése.

⁵¹ A fogvatartási hely fogalmát a Jegyzőkönyv 4. cikke az alábbi módon határozza meg: bármely hely, ahol az

szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot beadvány és felmerült visszasság hiányában is rendszeresen vizsgálja.⁵² Így a Nemzeti Megelőző Mechanizmust a CPT nemzeti leképeződésének tekinthetjük.

A NMM 2015-ben ellenőrzést végzett a Debreceni Menekültügyi Órzott Befogadó Központban 2015. január 26-27-én,⁵³ a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében 2015. március 24-25-én⁵⁴, és a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházában 2015. április 2-án⁵⁵ A helyszínek kiválasztásánál szempontként szerepelt, hogy korábban a két büntetés-végrehajtáshoz köthető intézményben a CPT is látogatást tett.

A NMM az ellenőrzéseiről jelentést készített, amelyeket nemcsak a vizsgálattal érintett szerveknek, és azok felügyeleti szervének küldtek meg, hanem az alapjogi biztos hivatalának központi weboldalán nyilvánosságra is hozták. A NMM az ellenőrzés során feltárt és a jelentésben rögzített alapvető jogokkal összefüggő visszasságok orvoslása érdekében valamennyi esetben ajánlásokat fogalmazott meg, valamint kezdeményezte az adott területre vonatkozó jogszabályok módosítását.

A NMM megalakulása óta számos ajánlás született a büntetés-végrehajtási intézetben, illetve a büntetés-végrehajtási egészségügyi intézményben és a menekültügyi őrizetben lévő alapjogi helyzetének javítása céljából.

5.4. Civil kontroll

Az Európai Börtön szabályok az alapelvek között fogalmazza meg a civil szférának a büntetés-végrehajtás életében való részvételét.⁵⁶ A szabályozás nem az ellenőrző funkcióra, hanem az együttműködésre, a normalizációs⁵⁷ és reintegrációs célok megvalósíthatóságára helyezi a

embereket valamely állami hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával megfosztják vagy megfoszthatják személyes szabadságuktól.

⁵² Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 39/B. § (1) bekezdés.

⁵³ Jelentés az AJB 366/2015. számú ügyben <https://www.ajbh.hu/opcat-jelentesek-2015> (2016. 4. 26.)

⁵⁴ Az alapvető jogok biztos, mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus jelentése az AJB-1423/2015. számú ügyben <https://www.ajbh.hu/opcat-jelentesek-2015>. (2016.04.26.)

⁵⁵ Az alapvető jogok biztos, mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus jelentése.

az AJB-1424/2015. számú ügyben <https://www.ajbh.hu/opcat-jelentesek-2015>. (2016. 04. 26.)

⁵⁶ A Miniszteri Bizottság Rec (2006) 2 ajánlása a tagállamok számára az „Európai büntetés-végrehajtási szabályokról I. rész 7. Szabály: A külső szociális szolgálatokkal való együttműködést továbbá - amennyiben lehetséges - a civil társadalomnak a büntetés-végrehajtás életében való részvételét bátorítani kell.

⁵⁷ A normalizáció elve azt jelenti, hogy a személyi szabadság elvonását már önmagában is büntetésnek tekintik, és ezt a büntetést, és a bebörtönzéssel szükségszerűen együttjáró negatív hatásokat nem szabad fokozni. Ennek érdekében a végrehajtási feltételeket a lehetőségekhez mérten a szabad élet körülményeihez kell közelíteni.

hangsúlyt. A civil szervezetek bevonása a végrehajtás folyamatába azonban nem azonos a független szervek által megvalósítandó ellenőrzéssel. A hazai szabályozás a társadalmi szervezetek végrehajtásban való közreműködését érintőlegesen határozza meg. A törvény ugyanis a végrehajtásért felelős szerv, valamint az oktatási intézmények, a fogvatartás körülményeinek a figyelemmel kísérésére, a szabadulás után a társadalomba való beilleszkedés elősegítésére, a karitatív tevékenység végzésére, továbbá az egyéb büntetés-végrehajtási feladatok segítésére alakult civil szervezetek és az ilyen tevékenységet ellátó vallási közösségek együttműködéséről rendelkezik.⁵⁸

Egyetértek Lajtár Istvánnal, aki a civil kontrollról kifejtette, hogy *„az nem felügyelet, hanem olyan ellenőrzés, amely a büntetés-végrehajtási jogviszonyban állók közül csak a fogvatartottakat érinti, és nyilvánvalóan nem tud megoldani komoly büntetőjogi, eljárásjogi vagy végrehajtási jogi törvényességi kérdéseket, viszont a problémákat a szakértelemmel rendelkező hatósághoz továbbíthatja.”*⁵⁹

A társadalmi szervezetek közül az 1989-ben megalakult Magyar Helsinki Bizottságot kell kiemelni. A Magyar Helsinki Bizottság olyan civil jogvédő szervezet, közhasznú egyesület, amelynek célja az emberi méltóság védelme a jog és nyilvánosság eszközével. Tevékenysége során többek között a menekültek és a nemzetközi egyezmények alapján oltalomra szoruló külföldiek jogainak védelmére, a rendvédelmi szervek és igazságszolgáltatás figyelemmel kísérésére fókuszál. Központi helyet foglal el ebben a tevékenységi körben a fogvatartottak jogvédelme. A Bizottság megfigyelő és tényfeltáró csoportja ennek érdekében rendszeres látogatásokkal monitorozza a fogvatartottak és külföldiek elhelyezésére kijelölt intézményeket.

A Bizottság által kifejtett tevékenységnek, a fogda és börtönmegfigyelő programnak számtalan eredménye van, de nem hagyható figyelmen kívül, hogy a tevékenységük kereteit meghatározó, jogszabályok által biztosított garanciális háttér továbbra sem mondható teljesnek. Amint azt már Lajtár István 2010-ben is kifejtette, a rendőrség és a Bizottság együttműködésének módját és kereteit sem törvény, sem más jogszabály nem határozza meg.⁶⁰

⁵⁸ 2013. évi CCXL. törvény 5. § (3) bekezdés. Ld. erről még a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. tv. 13. § (1) bekezdés.

⁵⁹ LAJTÁR 2010. 181.

⁶⁰ LAJTÁR 2010. 178.

6. Zárszó helyett

A jogi keretek nemzetközi szintén adottak. A jogalkotó megtette a kezdő lépéseket arra, hogy a nemzetközi standardokkal meghatározott vezérfonal mentén megalkossa a szükséges jogszabályokat, de ezek köre még nem teljes, és a megalkotott jogszabályok sem mentesek a hiányosságoktól.

Arról már nem is beszélve, hogy a végrehajtás módja a tárgyi körülmények hiányosságai miatt jogsértések garmadát generálja, amelyeket jelenleg csak anyagiakkal kárpótolnak, a jogsértések megállapítását követően.

Amennyiben a megelőzésre nagyobb hangsúlyt fektetnénk, és a feltételrendszer kialakítását ösztönöznénk, akkor mindez, az anyagi szempontokat is figyelembe véve, sokkal kedvezőbb lenne

Felhasznált irodalom:

JÓJÁRT Borbála Gyöngyike: A büntetés-végrehajtás kontrollja és jogpolitikai irányai, különös tekintettel a büntetés-végrehajtási bíró eljárására nemzetközi összehasonlításban Doktori értekezés Pécs, 2013. ajk.pte.hu/files/file/.../jojart-borbala-gyongyike-vedes-ertekezes.pdf (2016.04.12.)

JUHÁSZ Zsuzsanna: Börtönügy Európában, Fundamenta Fontium Juris, Szeged 2014.

LAJTÁR István: A büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszere Magyarországon Budapest, 2010.

POLT Péter - VÓKÓ György: Az ügyészek és a büntetés-végrehajtási hatóságok közötti kapcsolatok Európában. Börtönügyi Szemle 2012/1.

VÉGH Marianna: A fogvatartottak alkotmányos helyzete az alkotmánybírói határozatok tükrében Börtönügyi Szemle 2015/2.

VÓKÓ György: A magyar büntetés-végrehajtási jog Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs 1999,

VÓKÓ György: Európai büntetés-végrehajtási jog, Bp.-Pécs, Dialóg-Campus 2006

Vókó György: Bűnelkövetők jogkorlátozása jogállamban, MTA Doktori Értekezés. 2010. real-d.mtak.hu/387/4/dc_45_10_doktori_mu.pdf (2016.04.26.)

Law enforcement and the European expectations

Summary

The protection of human rights, and in the interest of protection, the need to establish various legal protection mechanisms in writing have driven the creation of numerous international conventions. Regulation is not an end in itself. In each case the legislature was driven by a specific objective. Objectives were defined which are important to and not unachievable by not only those deprived of their personal freedom, but to and by all people. The legal ground for ensuring control over the accommodation, maintaining relations as well as the deprivation of rights of people deprived of their personal freedom is established on both national and international levels. However, the national legislation has some inadequacies, the elimination of which is the task of the legislature. The conditions and material frameworks of law enforcement shall be ensured by the state. The judgements of the European Court of Human Rights highlight that the careful provision of material frameworks not only ensures the prevention of violation of rights but also avoids that huge amounts of the taxpayers' money have to be spent on compensations. Ensuring conditions shall not be equal to building new prisons, but rather greater emphasis should be put on alternative sanctions in the course of sentencing. Proper assurance of maintaining relations is significant also because overcrowding dehumanizes and simultaneously depersonalizes the detainees, which may ultimately jeopardize the security of detention as well. The possibilities of interfering with fundamental rights and the restriction of rights are the ones that create the necessity of enforcing the principle of control in order to avoid that interfering and restriction are ends in themselves, as well as in order to prevent the abuse of rights.